

درس اول

۱- آیا ساختن تکواژها یا واژه‌های زیر امکان‌پذیر است؟ چرا؟
چشمش، متدین، پرنده، داگک

«چشمش»، «متدین» و «پرنده» طبق الگوی هجایی و قواعد واجی ساخته شده‌اند، ولی ساخت واژه «داگک» (بدون مصوت بین ک و گ) به دلیل واجگاه مشترک /گ/ و /ک/ امکان‌پذیر نیست.

۲- با استفاده از روش جانشین‌سازی، جمله‌ی «پرنده، آسمانِ آبی را نشانده است» را بازسازی کنید تا به جمله‌ای عادی معنادر تبدیل شود.

پرنده آسمان آبی را دور زد.

۳- با استفاده از روش جانشین‌سازی، جمله‌ی «کیفم با دلخوری مدادش را تراشید» را بازسازی کنید تا به جمله‌ای عادی معنادر تبدیل شود.

برادرم با دلخوری مدادش را تراشید.

۴- برای رعایت نکردن هر یک از قواعد واجی، هم‌نشینی، نحوی، معنایی و کاربردی مثالی ذکر کنید.

واجی ← شُنچَر

هم‌نشینی ← زیبا این پرنده

نحوی ← ما او را دیدم

معنایی ← آسمان پرنده را خورد.

کار برای ← ساعت چند است؟ متشکر

۵- چرا تولید واژه‌های فرضی زبانی زیر غیرممکن است؟
پُر، وُتْد

پُر ← چون طبق الگوی هجایی واج دوم هر هجا باید مصوت باشد به‌همین دلیل «پُر» با قواعد واجی همخوانی ندارد.

وُتْد ← چون واجگاه /ت/ و /د/ به‌هم نزدیک است و بدون مصوت نمی‌توانند کنار هم قرار بگیرند و این مسأله با قواعد واجی مغایرت دارد.

۶- چرا واحدهای زبانی زیر کاربرد ندارند؟

امیرکبیر دولتی دبیرستان، دانش‌آموز در درس خواندن کوشا هستند و کتاب پرنده را شکار کرد.

امیرکبیر دولتی دبیرستان ← عدم رعایت قواعد هم‌نشینی

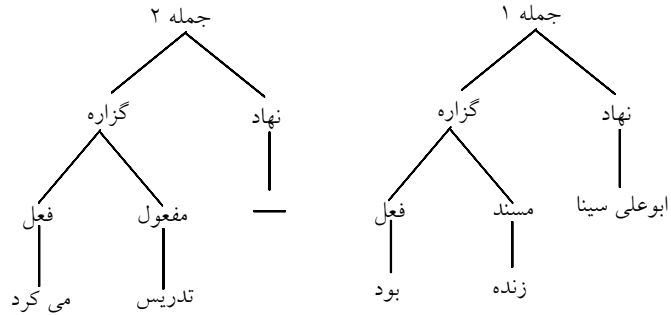
دانش‌آموز در درس خواندن کوشا هستند ← عدم رعایت قواعد نحوی

کتاب پرنده را شکار کرد ← عدم رعایت قواعد معنایی

۷- اجزای عبارت زیر را پس از ویرایش، در نمودار درختی نشان دهید.

ابوعلی سینا در همان زمان زنده و در همدان تدریس می‌کرد.

ویرایش: ابوعلی سینا در همان زمان زنده بود و در همدان تدریس می‌کرد.

درس دوم

۸- جمله‌های مستقل یک فعلی و چند فعلی را در نمونه‌ی آغاز درس ۲ مشخص کنید.

جملات مستقل یک فعلی:

۱- دمای اجرام آسمانی چقدر است؟

۲- کی و چگونه پدید آمده‌اند؟

۳- با گذشت زمان چه تغییراتی در آن‌ها ایجاد شده است؟

۴- چه تأثیری بر اجرام آسمانی دیگر دارند؟

۵- آینده آنها چگونه خواهد بود؟

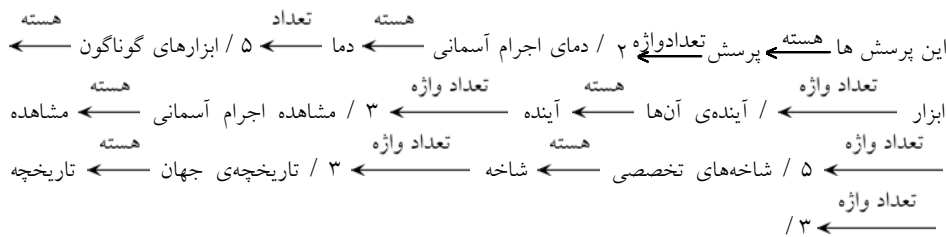
جملات مستقل چند فعلی:

۱- اخترشناسی علمی است که به مطالعه‌ی اجرام آسمانی می‌پردازد.

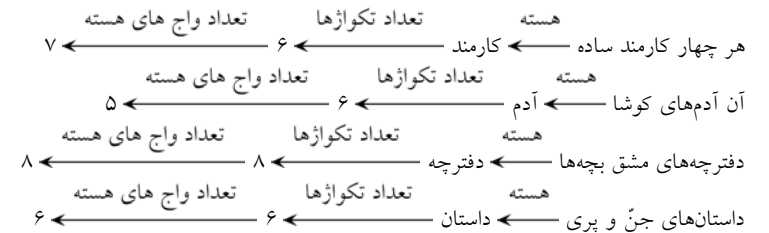
۲- بسیاری از اخترشناسان کوشیده‌اند به پرسش‌هایی از این قبیل پاسخ دهند که هریک از اجرام آسمانی در چه فاصله‌ای از زمین قرار دارند.

۹- هسته‌ی گروه‌های زیر را بیابید و تعداد واژه‌های هر گروه را نیز مشخص کنید.

این پرسش‌ها، دمای اجرام آسمانی، ابزارهای گوناگون، آینده‌ی آن‌ها، مشاهده‌ی اجرام آسمانی، شاخه‌های تخصصی، تاریخچه‌ی جهان.

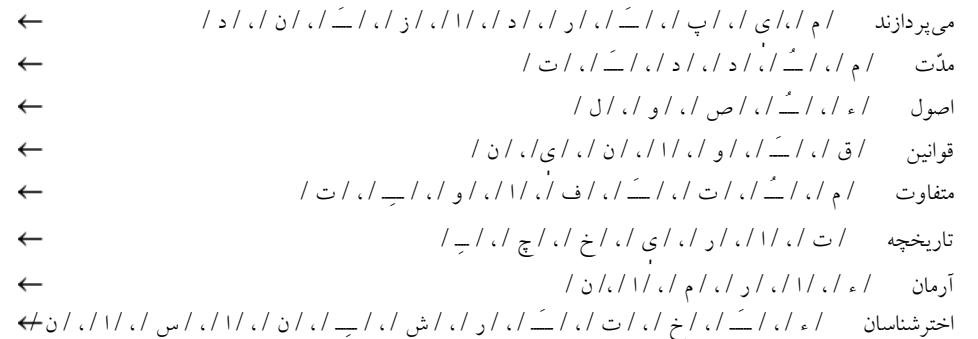
۱۰- هسته‌ی گروه‌های زیر را بیابید، تکواژهای هر گروه و تعداد واج‌های هسته‌ها را نیز معین کنید. هر چهار کارمند ساده، آن آدم‌های کوشا، دفترچه‌های مشق بچه‌ها، داستان‌های جن و پری.

۱۱- واج‌های کلمات زیر را مانند نمونه مشخص کنید.

آینده ← /ء/، /ا/، /ی/، /ـ/، /ن/، /د/، /د/، /ـ/

می‌پردازند، مدّت، اصول، قوانین، متفاوت، تاریخچه، آرمان، اخترشناسان

۱۲- در متن زیر، تعداد جمله‌های مستقل را مشخص کنید و تعیین کنید کدام جمله‌ی مستقل، ساده و کدام مرکب است.

شاعری غزلی بی‌معنا و بی‌قافیه سروده بود. آن را نزد جامی برد. پس از خواندن آن گفت: «همان‌طوری که دیدید، در این غزل از حرف «الف» استفاده نشده است». جامی گفت: «بهتر بود که از سایر حروف هم استفاده نمی‌کردید!»

شاعری غزلی بی‌معنا و بی‌قافیه سروده بود (مستقل ساده) آن را نزد جامی برد (مستقل ساده) پس از خواندن آن گفت همان‌طوری که دیدید در این غزل از حرف الف استفاده نشده است (مستقل مرکب) جامی گفت بهتر بود از سایر حروف هم استفاده نمی‌کردید (مستقل مرکب)

۱۳- هر یک از کلمات مشابه زیر را تا حدّ امکان گسترش دهید و طولانی‌ترین گروه اسمی معنادار را با آن بسازید: انتصاب، تعلّم، حیات، جذر
انتساب، تالم، حیاط، جزر

انتصاب: همین چهار انتصاب شایسته‌ی او
تعلّم: همین تعلّم دوران کودکی
حیات: حیات پرشور دوست داشتنی
جذر: جذر اعداد طبیعی بزرگ‌تر از صد
انتساب: این انتساب کارهای نادرست
تالم: بدترین تالم خاطر پریشان ما
حیاط: کوچک‌ترین حیاط مدرسه‌ی برادرم
جزر: همان جزر و مد دریای جنوب

درس سوم

۱۴- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

موضوع ساده‌ای که ممکن است در هر عصر و زمانی نگران‌کننده باشد، این است که وقتی سطح انرژی بدن کاهش یافته، می‌تواند به راحتی شما را عصبی و از کوره به در ببرد.

ویرایش: موضوع نگران‌کننده‌ی هر عصر این است که کاهش انرژی بدن، انسان را عصبانی می‌کند.

۱۵- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

اکنون شرکت‌های تعاونی از موقعیت خوبی دارا هستند.

ویرایش: اکنون شرکت‌های تعاونی از موقعیت خوبی برخوردارند.

۱۶- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

انجام دهنده‌گان این پروژه باید جرئت ریسک کردن را داشته باشند.

ویرایش: اجرا کنندگان این طرح، باید جرئت خطر کردن داشته باشند.

۱۷- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

عدم وجود برنامه‌ی مناسب باعث انجام به موقع فعالیت‌های ورزشی نشده است.

ویرایش: عدم برنامه‌ریزی مناسب، مانع اجرای به‌موقع فعالیت‌های ورزشی شده است.

۱۸- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

کاهش بارنده‌گی در پارسال گذشته، در کمبود منابع آب‌های تحت‌الارضی بی‌تاثیر نیست.

ویرایش: کاهش بارندگی سال گذشته باعث کمبود منابع آب زیرزمینی شده است.

۱۹- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

به بخش بعدی برنامه ملاحظه بفرمایید.

ویرایش: بخش بعدی برنامه را ببینید.

۲۰- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

مورخان جرئت به افشای کشف خود کردند.

ویرایش: مورخان، با جرأت کشف خود را بیان کردند.

۲۱- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

ادامه و تاکید بر انجام چنین تمرین‌هایی باعث تقویت مهارت‌های نگارشی می‌گردد.

ویرایش: ادامه چنین تمرین‌هایی موجب تقویت مهارت نگارشی می‌شود.

۲۲- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

در واقع این جور وقت‌ها آدم دچار خودپرستی می‌شود که به درد نمی‌خورد.

ویرایش: در این موارد انسان دچار خودپرستی می‌شود.

۲۳- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

حسن به برادرش گفت که مقاله‌اش منتشر شده.

ویرایش: حسن به برادرش گفت که مقاله‌ی من (یا مقاله‌ی تو) منتشر شده است.

۲۴- نمونه‌های دیگری از کلماتی را که در پیام‌موزیم خواندید بنویسید.

إنعام ← بخشش
ضلال ← گمراهی
أنعام ← چهارپایان
ظلال ← سایه‌ها

۲۵- با توجه به مثال، جاهای خالی را با تکواژهای مناسب پر کنید.

مثال: پیش + دان + ش + گاه + ی + ان

پرور + ... + گاه + ... زیب + ... + پسند + ...

... + جوان + ... + + افراز + ...

فرا + ... + ی فرمان + ... + ار + ...

پرورشگاهی - زیباپسندی - ناجوان مردانه - سرافرازی - فراگیری - فرمان‌برداری

درس چهارم

۲۶- جمله‌ی زیر را با لحن‌ها و آهنگ‌های مختلف ادا کنید و درباره‌ی ویژگی هر یک گفت و گو کنید.

تنها نوشتن برای نویسنده موضوعیت دارد.

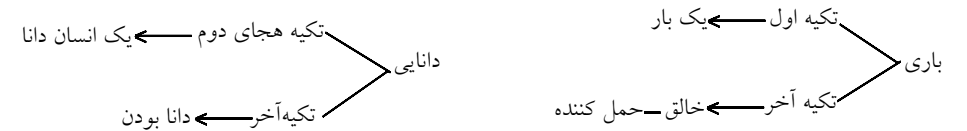
۱ - نویسنده تنها به نوشتن توجه دارد (درنگ و تکیه پس از تنها)

۲ - آنچه برای نویسنده اهمیت دارد نوشتن به تنهایی است (درنگ پس از نوشتن و تکیه در ابتدای تنها)

۳ - تنها نویسنده به نوشتن می‌اندیشد (درنگ پس از تنها و تکیه روی نویسنده)

۲۷- آیا تکیه می‌تواند ممیز معنا باشد؟ با توجه به این نمونه‌ها (باری، دانایی، گویا، ولی) در این باره گفت‌وگو کنید.

بله

۲۸- منظور از واحدهای زیر زنجیری گفتار چیست؟

ویژگی های زبانی را که خط از نشان دادن آنها ناتوان است واحدهای زیر زنجیری گفتار گویند که عبارتند از تکیه - آهنگ - درنگ

۲۹- در چه صورت، معنای یک جمله تغییر می‌کند؟

با تغییر آهنگ، جای تکیه و درنگ معنای جمله تغییر می‌کند.

۳۰- از راه جانشین‌سازی تکواژها طبق نمونه، پنج واژه‌ی جدید بسازید.

نَ	نوشت	ه	بود	م
_____	رفت	ه	باش	ید

ن	گفت	ه	باش	ند
ب	رو	-	-	ید
ن	خورد	-	-	ند
-	شنید	ه	-	م
ب	شنو	-	-	م

۳۱- چند نمونه واژه بیابید که با تغییر جای تکیه معنای آنها عوض می‌شود.

بزرگداشت - خوبی - برخوردار - زیبایی

درس پنجم

۳۲- از متن درس‌های ۱ تا ۵ کتاب‌های زبان و ادبیات (۳) املا بنویسید.

(تکلیف در کلاس)

۳۳- شکل درست همزه /ه/ را در کلمات زیر طبق نمونه بنویسید.

مثال: م /ه/ /ث /ه/ = موثر

نش /ه/ ت ← /ه/ داره ← م /ه/ انست ←

ه /ه/ اخذ ← م /ه/ وس ← اش /ه/ زاز ←

س /ه/ ال ← /ه/ تلاف ← ملیح /ه/ ←

نشئت - اداره - مؤانست - مأخذ - مرئوس - اشمئزاز - سؤال - ائتلاف - ملجأ

۳۴- تعداد تکواژها را در عبارت زیر مشخص کنید.

تاریخ همیشه سیری یکنواخت دارد. می گویند تاریخ مکررات است و تنها چیزی که آنرا از یک تکرار ملالت آور رهایی می دهد، انقلاب است.

تاریخ / همیشه / سیر / ی / یک / نواخت / دار / د / می / گوی / اَ ن د / تاریخ / مکرر / ات / است / و /
تنها / چیز / ی / که / آن / را / از / یک / تکرار / ملامت / آور / ره / ی / می / ده / د / انقلاب / است /
/ (۳۸ تکواژ)

۳۵- پنج کلمه مثال بزنید که صورت های مکتوب و ملفوظ آنها متفاوت باشد.

مثال: پنبه ← پنبه /

تو - خویش - خواهر - خواهش - منبر

درس ششم

فعل	نهاد		
مفرد / جمع جمع مفرد مفرد / جمع* جمع	مفرد: پیامبر فرمود. جمع: انسان ها ... می توانند ... مفرد: سنگ افتاد. جمع: سنگ ها افتاد. جمع: (به هنگام جان بخشیدن به اشیا): گل ها خندیدند.	جاندار بی جان	اسم
مفرد جمع مفرد / جمع مفرد مفرد	قافله، کاروان، لشکر، سپاه، دسته (عزاداران) مردم ملت مجلس، شورا، هیئت، گروه، مجمع دسته (اسکناس، سبزی، چوب و ...)	جاندار بی جان	اسم جمع
مفرد مفرد / جمع مفرد / جمع*	یکی، کسی، هرکسی هریک، هر کدام، هیچ یک، هیچ کدام بعضی	جاندار بی جان	اسم مبهم

-۳۶

برای هر یک از موارد بالا- با توجه به آنچه در سال های گذشته خوانده اید- یک جمله مثال بیاورید و درباره ی علت مفرد و جمع آمدن فعل آن توضیح دهید.

۱- علی (ع) از جای برخاستند. (عدم مطابقت برای احترام)

۲- برگ های درختان ریخت. (عدم مطابقت به دلیل غیر جاندار بودن نهاد)

۳- شکوفه های گل لیخند می زدند. (مطابقت به دلیل شخصیت بخشیدن به نهاد)

۴- دسته عزاداران از حسینیه به راه افتاد. (عدم مطابقت به دلیل اسم جمع)

ملت حقوق دارد (فعل مفرد با ملت)

۵- ملت از این اوضاع خسته شده اند (فعل جمع با ملت)

۶- گروه ادبیات فارسی برای بزرگداشت حافظ جلسه ای تشکیل داد. (مطابقت به دلیل ساخت مفرد نهاد)

هریک لباسی برگزید (فعل مفرد با هریک)

۷- هریک لباسی برگزیدند (فعل جمع با هریک)

بعضی از مردم قانون را رعایت نمی کنند (فعل جمع با بعضی)

۸- بعضی از نامه ها به دست من نرسید (فعل مفرد با بعضی)

۳۷- چگونه می توان فعل های زیر را مجهول کرد؟ جوشید، ترکیب

با گذار کردن آن ها (جوشاند - ترکاند)

۳۸- دو فعل جوشید و ترکیب در جمله های جداگانه معلوم به کار ببرید.

آب جوشید - لوله ترکیب

۳۹- با افزودن تکواژ متعدی ساز، فعل های جوشید و ترکیب را متعدی کنید.

او آب را جوشاند - فشار آب لوله را ترکاند

۴۰- با اعمال مرحله به مرحله روند مجهول سازی، جمله های معلوم را که با فعل جوشید و ترکیب ساخته اید، مجهول کنید.

آب جوشانده شد - لوله ترکانده شد

۴۱- آیا در جمله های مجهولی که با فعل جوشید و ترکیب ساخته اید، نهاد و فعل مطابقت دارند؟

بله

۴۲- موارد حذف را در نوشته ی زیر مشخص کنید و نوع آن را بنویسید.

آن ها با اسب حرکت کردند، ما نیز به دنبالشان، صبح زود رسیدیم، آن ها زودتر، شهر میان دشت گسترده بود، پر از دار و درخت، حالتی رویایی، مثل این بود که به بهارستانی نادیده چون مینو قدم نهاده ایم. در قرن سوم بنا شده بود. از آن زمان تاکنون آرام و سبز در کنار کویر نشسته چشم به راه آمدن مسافری بود که به دیدارش می آمد.

... به دنبالشان [حرکت کردیم] (لفظی) ... [ما] (لفظی) صبح زود رسیدیم. آن ها زودتر [رسیده بودند] (لفظی)

... [شهر] (لفظی) پر از دار و درخت [بود] (لفظی) [شهر] (لفظی) حالت رویایی [داشت] (معنوی) ... [ما]

(لفظی) به بهارستانی ... [شهر] (لفظی) در قرن سوم ... [شهر] (لفظی) آرام و سبز در کنار کویر نشسته [است]

(معنوی) [شهر] (لفظی) چشم به راه آمدن مسافری بود که [مسافر] (لفظی) به دیدارش می آمد.

۴۳- صامت های میانجی کلمات زیر را مشخص کنید.

دانایان، پختگی، ترشیجات، بچگانه، سخن گوین، گرسنگان، روستایی، نامه ای، بانوان، زانوان

دانایان (ی) - پختگی (گ) - ترشیجات (ج) - بچگانه (گ) - سخن گوین (ی) - گرسنگان (گ) - روستایی (ی) -

نامه ای (ء و همزه) - بانوان (و) - زانوان (و)

درس هفتم

۴۴- با مطالعه ی نوشته ی تشریحی «موزه ی کلمانسو» بنویسید نویسنده به چه پرسش هایی پاسخ داده است. به نظر شما، کدام

ابعاد موزه هنگام تشریح از نظر دورمانده است؟

(الف)

- چند موزه ی معروف را می شناسید؟

- آیا تاکنون نام موزه کلمانسو را شنیده اید؟

- هنگام دیدار از این موزه چه احساسی داشتید؟

- شکل کلی این موزه چگونه بود؟

- در هر اتاق چه چیزهایی جلب نظر می کرد؟

- اتاق نهارخوری کلمانسو چگونه بود؟

(ب)

- این موزه در کدام قسمت پاریس قرار دارد؟

- شکل ظاهری ساختمان و طرز معماری آن چگونه است؟

۴۵- پس از بازدید یکی از بناهای تاریخی، مذهبی، علمی، آموزشی محل زندگی خود، آن را تشریح و توصیف کنید.

(به عهده ی دانش آموزان)

۴۶- جمله ای را که نهاد آن با فعل مطابقت ندارد یا در آن حذف بی قرینه صورت گرفته است، ویرایش کنید. اگر گوینده و نویسنده به صحت مطلبی اطمینان نداشته باشد، نباید آن را بیان کند.

ویرایش: اگر گوینده و نویسنده به صحت مطلبی اطمینان نداشته باشند، نباید آن را بیان کرد.

۴۷- جمله ای را که نهاد آن با فعل مطابقت ندارد یا در آن حذف بی قرینه صورت گرفته است، ویرایش کنید. اگر مرد یا زن در انجام وظایف خود کوتاهی کند، نمی توان از او انتظار موفقیت داشت.

ویرایش: اگر مرد یا زن در اجرای وظایف خود کوتاهی کند نمی توان از آن ها انتظار موفقیت داشت.

۴۸- جمله ای را که نهاد آن با فعل مطابقت ندارد یا در آن حذف بی قرینه صورت گرفته است، ویرایش کنید. در صورتی که گفتارمان با رفتارمان مطابقت نداشته باشند، اعتماد مردم را از دست می دهیم.

ویرایش: در صورتی که گفتارمان با رفتارمان مطابقت نداشته باشد، اعتماد مردم را از دست می دهیم.

۴۹- جمله ای را که نهاد آن با فعل مطابقت ندارد یا در آن حذف بی قرینه صورت گرفته است، ویرایش کنید. این مسئله در شورای دبیرستان مطرح و مورد بررسی قرار گرفت.

ویرایش: این مسئله در شورای دبیرستان مطرح شد و مورد بررسی قرار گرفت.

۵۰- جمله ای را که نهاد آن با فعل مطابقت ندارد یا در آن حذف بی قرینه صورت گرفته است، ویرایش کنید. این پول ها نتیجه ی ماه ها تلاش، پس انداز و صرفه جویی او بود.

ویرایش: اشکال ویرایشی ندارد.

۵۱- در کدام یک از کلمات زیر «ان» نشانه ی جمع نیست؟ این کلمه ها را مشخص کنید و معنی آن ها را بنویسید.

گیاهان، بامدادان، شادان، کندوان، سپاهان، سواران، پاییزان، مردان

گیاهان ← جمع / بامدادان ← زمان / شادان ← قیدساز / کندوان ← مکان / سپاهان ← مکان / سواران ← جمع /

پاییزان ← زمان / مردان ← جمع

درس هشتم

۵۲- درباره ی ویژگی های پنج گانه ی فعل های زیر گفت و گو کنید.

نمی خواندند، می نشانندیم، دوخته نمی شد، بیایند، داشتند می آمدند

فعل	زمان	شخص	گذر	معلوم - مجهول	وجه
نمی خواندند	ماضی استمراری	سوم شخص جمع	گذرا به مفعول	معلوم	اخباری
می نشانندیم	ماضی استمراری	اول شخص جمع	گذرا به مفعول	معلوم	اخباری
دوخته نمی شد	ماضی استمراری	سوم شخص مفرد	گذرا به مفعول	مجهول	اخباری
بیایند	مضارع التزامی	سوم شخص جمع	ناگذر	معلوم	التزامی
داشتند می آمدند	ماضی مستمر	سوم شخص جمع	ناگذر	معلوم	اخباری

۵۳- فعل های دیگری از قبیل پخت، دوخت نیز در کاربردهای متفاوت تغییر معنا می دهند. برای هر یک از معانی آن ها جمله ای مثال بیاورید.

مادر غذا را پخت	} پخت	خیاط لباس زیبایی برایم دوخت
از گرما پختم		دوخت } او دهانم را دوخت
در کوروی حوادث پخته شدم		چه پاپوشی برای ما دوخته اند؟

۵۴- کدام یک از فعل های پیشوندی زیر، با فعل ساده نوع خویش تفاوت معنایی یا کاربردی دارد؟ باز یافتن، برآمدن، بازگرداندن، درگذشتن، بازفرستادن، برآسودن، برگماشتن، فراگرفتن، واداشتن، در این باره، با یکدیگر گفت و گو کنید.

به جز برآسودن و برگماشتن بقیه فعل ها با حالت غیر پیشوندی خود تفاوت معنایی دارد.

۵۵- جمله ی زیر را با گذرا کردن فعل دوباره نویسی کنید.

دوستم با اتوبوس به بیلاق رفت و یک هفته در آن جا ماند.

فعل گذرا: دوستم را با اتوبوس به بیلاق بردند و او را یک هفته آن جا تنها گذاشتند.

۵۶- جمله ی زیر را با گذرا کردن فعل دوباره نویسی کنید.

سال گذشته که دوستان به کوهنوردی رفته بودند، سنگ بزرگی از کوه غلتید و به دره افتاد.

فعل گذرا: سال گذشته که دوستان را به کوهنوردی برده بودند، سیل، سنگ بزرگی را از کوه غلتاند و به دره انداخت.

۵۷- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
خوردن

فرو خوردن - برخوردارن

احمد خشم خود را فرو خورد.

۵۸- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
داشتن

برداشتن - بازداشتن

او را از این کار زشت بازداشتیم.

۵۹- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
چیدن

برچیدن

مردم بساط ظلم را برچیدند.

۶۰- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
گشتن

برگشتن - بازگشتن

او به خانه بازگشت.

۶۱- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
آشفتن

برآشفتن

او با سخنان خود همه را برآشفت.

۶۲- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
انگیختن

برانگیختن

او احساسات ما را برانگیخت.

۶۳- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
بستن

بربستن

او بار خود را بر بست.

۶۴- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
رسیدن

فرارسیدن - بازرسیدن

فصل تابستان فرا رسید.

۶۵- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
گرفتن

فرا گرفتن - فرو گرفتن - درگرفتن - برگرفتن

او درسش را به خوبی فرا گرفت.

۶۶- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
بردن

فرو بردن

سرش را در آب فرو برد.

۶۷- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
ریختن

فرو ریختن

دیوار ناگهان فرو ریخت.

۶۸- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
گرداندن

بازگرداندن - بازگرداندن

او را به خانه برگرداندم.

۶۹- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
خواندن

فراخواندن

معلم ما را به دفتر مدرسه فراخواند.

۷۰- با کمک مصدر ساده ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
دادن

فرو دادن

حسن لقمه را فرو داد.

۷۱- با کمک مصدر ساده‌ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
غلتیدن

فروغلتیدن - درغلتیدن

سنگ از کوه فروغلتید.

۷۲- با کمک مصدر ساده‌ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
کشیدن

برکشیدن - فروکشیدن

او را از بالای دیوار فروکشید.

۷۳- با کمک مصدر ساده‌ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
ماندن

درماندن - فروماندن - بازماندن

از ادامه‌ی کار بازماندم.

۷۴- با کمک مصدر ساده‌ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
خواستن

بازخواستن - درخواستن

او از من درخواست که کار را ادامه دهم.

۷۵- با کمک مصدر ساده‌ی زیر، فعل پیشوندی بسازید و آن را در جمله به کار ببرید.
گذاشتن

فروگذاشتن - واگذاشتن

او از هیچ تلاشی درباره‌ی من فرو نگذاشت.

۷۶- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

او در منزل استجاره‌ای زندگی می‌کند.

ویرایش: استجاره ← استیجار

۷۷- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

همه‌ی بچه‌ها به او احسن گفتند.

ویرایش: احسن ← احسن

۷۸- جمله‌ی زیر را ویرایش کنید.

مس سروپا از اعمال وضو است.

ویرایش: مس ← مسح

درس نهم

۷۹- طرحی برای نگارش زندگی‌نامه‌ی یکی از شخصیت‌های علمی و ادبی تهیه کنید و آن را بنویسید.

(به عهده‌ی دانش‌آموزان)

۸۰- در نوشته‌ی زیر که بخشی از زندگی مولاناست، نویسنده از چه شیوه‌ای بهره گرفته است؟

آخرین خاطره‌ای که از این «دروازه‌ی شرق» در اندیشه‌ی این نوباوه‌ی خاندان بهاء ولد باقی ماند، خاطره‌ی ملاقات با

شیخ فریدالدین عطار «پیرمرد خوش گفتار» و شاعر صوفی مشرب نیشابور بود. شیخ عطار تأثیری خوشایند و دل‌نواز

در وی باقی گذاشت. در آن ایام این پیر خوش‌گفتار نیشابور شاعری نامدار و عارفی بزرگوار بود. در دیداری که میان

او و بهاء ولد روی داد، خداوندگار خردسال او را با پدر خویش تقریباً هم‌سال یافت. در گفت‌و‌شنود دو عارف پیر،

شوق لقای «لله» اشتیاق به زیارت حج و علاقه به دیدار مردان خدا مطرح شد. از احوال صوفیه و مشایخ که عطار

درباره‌ی آن‌ها در تذکرة الاولیای خویش سخن گفته بود، یاد شد. از شعر سنایی که عطار هم مثل بهاء ولد و یارانش بدان

علاقه می‌ورزید و از سخن عطار که طرز فکر و اندیشه‌ی سنایی را غالباً دنبال می‌کرد، سخن رفت.

شیخ نیشابور درباره‌ی فرزند بهاء ولد در خود احساس اعجاب و علاقه یافت. از حالت روحانی و پرتفکر او به شگفت

آمد. عمق فکر و قدرت بیان او را شایسته‌ی تحسین دید. در پرتو فراست ایمانی خویش دریافت که او هرگز واعظی از

جمله‌ی واعظان، فقیهی از زمره ی فقیهان و صوفی‌ای از شمار صوفیان عادی نخواهد بود. در نور مکاشفه‌ی روحانی

خویش که هرگز کمالی را در نزد او دود مرتبه‌ی کمال حال زهاد و صوفیان نشان می‌داد، شیخ نیشابور کودک نورسیده‌ی

بهاء ولد را انسانی برتر از انسان‌های عادی دید و لاجرم بی هیچ تردید و مجامله به بهاء ولد نوید داد که به زودی این

کودک، آتش در سوختگان عالم خواهد زد و شور و غوغایی در بین رهروان طریقت به وجود خواهد آورد.

عطار پیر نسخه‌ای از مثنوی «اسرارنامه» را هم که اثر دوران نوجوانی خود او بود، به این کودک الهی هدیه کرد. برای

خداوندگار، این هدیه یک تحفه‌ی آسمانی بود. مثل الهی‌نامه‌ی سنایی که لالای او سید برهان وی را با آن آشنا کرده بود،

زنده‌ی معرفت و حکمت روحانیان را در آن چه به سلوک راه خدا مربوط می‌شد، دربرداشت اسرار عارفان و آنچه درک

آن به فکر و وجدان دیگر محتاج بود، در این مثنوی بی‌مانند نهفته بود. در خط‌سیر خسته‌کننده‌ای که قافله‌ی بلخ او را از

خراسان به سوی بغداد می‌برد، این منظومه‌ی زیبا و لطیف برای خداوندگار مونس دل‌نوازی بود.

رمان گونگی

۸۱- ثابت کنید که فعل مصدرهای زیر، همگی ساده‌اند.

آموختن، آویختن، افزودن، آلودن، بخشیدن، پرداختن، پیوستن، سپردن، فروختن، گفتن، دویدن

بن مضارع همه‌ی آنها از یک تکواژ آزاد تشکیل شده است پس همگی ساده‌اند.

آموختن ← آموز

آویختن ← آویز

افزودن ← افزا (ی)

آلودن ← آلا (ی)

بخشیدن ← بخش

پرداختن ← پرداز

پیوستن ← پیوند

سپردن ← سپر - سپار

فروختن ← فروش

گفتن ← گو (ی)

دویدن ← دو

درس دهم

۸۲- با دو فعل «آموختن» و «گرفتن» در معانی مختلف جمله بسازید و تعداد اجزای آنرا در هر کاربرد مشخص کنید.

(الف)

- او درسش را به خوبی آموخت ← سه جزئی گذرا به مفعول
- او مطالب بسیاری را به من آموخت ← چهار جزئی گذرا به مفعول و متمم

(ب)

- برادرم دستم را گرفت ← سه جزئی با مفعول
- عضلاتم گرفت ← دو جزئی
- من کتاب را از کتابدار گرفتم ← چهار جزئی گذرا به مفعول متمم

۸۳- الف) از مصدرهای زیر به ترتیب، ماضی مستمر، آینده، مضارع اخباری و ماضی بعید بسازید و آن‌ها را در جمله‌هایی به کار ببرید.

گریستن، فرستادن، ترسیدن، نامیدن.

(ب) جمله‌ها را زیر نمودار بنویسید و تعداد اجزای اصلی آن‌ها را مشخص کنید.

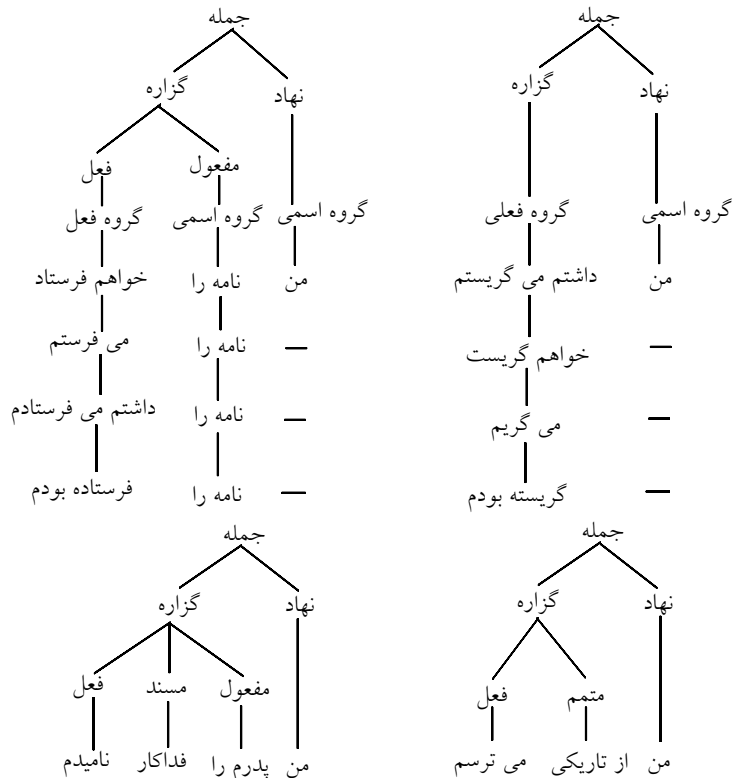
(پ) جمله‌ها را در صورت امکان مجهول کنید و علت مجهول نشدن بعضی از آن‌ها را بنویسید.

(ت) آیا راه دیگری برای مجهول کردن آن‌ها می‌شناسید؟

(الف)

مصدر	ماضی مستمر	آینده	مضارع اخباری	ماضی بعید
گریستن	داشتم می‌گریستم	خواهم گریست	می‌گیرم	گریسته بودم
فرستادن	داشتم می‌فرستادم	خواهم فرستاد	می‌فرستم	فرستاده بودم
ترسیدن	داشتم می‌ترسیدم	خواهم ترسید	می‌ترسم	ترسیده بودم
نامیدن	داشتم می‌نامیدم	خواهم نامید	می‌نامم	نامیده بودم

(ب)

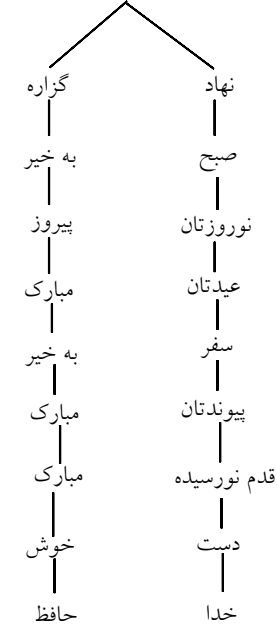

(پ) من نامه را خواهم فرستاد / من پدروم را فداکار نامیدم / پدروم فداکار نامیده شد. ←
مصدرهای گریستن و ترسیدن چون گذرا به مفعول نیستند مجهول نمی‌شوند.
(ت) ابتدا فعل آنها را گذرا می‌کنیم (گریاندن - ترساندن) و بعد آن‌ها را مجهول می‌کنیم.

۸۴- نوع جمله های زیر را با نمودار آنها مشخص کنید.

صبح به خیر، نوروزتان پیروز، عیدتان مبارک، سفر به خیر، پیوندتان مبارک، قدم نورسیده مبارک، دست خوش، خداحافظ

جمله دو جزئی استثنایی (بی فعل)

۸۵- مصرع های زیر را با توجه به آنچه در درس نگارش تشریحی آموخته اید، گسترش دهید.

با سنگها بگو که چه اندیشه می کنند؟

حتی بدون بال، کبوتر کبوتر است. (محمد کاظم کاظمی)

برعهدهی دانش آموز

درس یازدهم

۸۶- درباره ی کلماتی که با «خوا» آغاز می شوند و در فارسی امروز کاربرد دارند، گفت و گو کنید.

خواهش - خواهر - خواربار - خوار - خواب - خواندن - و

این کلمات دارای واو معدوله هستند و صورت نوشتاری آنها با تلفظشان تفاوت دارد.

۸۷- از متن درس های ۶ تا ۱۱ کتاب های زبان و ادبیات (۳) املا بنویسید.

(تکلیف کلاسی)

۸۸- کدام یک از کلمات زیر، امروز رایج نیستند؟ آنها را مشخص کنید و معنی آنها را با استفاده از کتاب لغت بنویسید.

خوازه، خواری، خوالیگر، دشخواری، خوف، خواستگاری، خوان.

خوازه: طاق نصرت، خواهش

خوالیگر: آشپز

دشخواری: دشواری

(خوان: امروزه کم تر استفاده می شود.)

۸۹- کدام یک از کلمات زیر از نظر املائی نامطابق است؟ تفاوت آوایی و املائی آنها را نیز مشخص کنید.

سنبیل، اجتماع، منابع، منتبه، انابه، انبساط دست بند، منبر، ینوع، سنباده، فتیله

سنبیل ← سمبل / اجتماع ← اشتماع / انبساط ← امبساط / دست بند ← دس بند / منبر ← ممبر / ینوع ← یمبوع / سنباده ← سمباده

درس دوازدهم

۹۰- سه بیت از داستان «زاغ و کبک» را بازگردانی کنید.

کلاغی برای یافتن آسایش از باغ به صحرا رفت. دامنه ی کوه را فضایی خرم و گسترده یافت، در آن جا گل ها و گیاهان رنگارنگ خود را به نمایش گذاشته بودند. یگانه موجود زیبای آن دشت خرم، کبک بی نظیری بود که به زیبایی تمام گام بر می داشت.

۹۱- نمونه ای از درس هایی را که کتاب های ادبیات فارسی امسال و سال های پیش شکل بازنویسی دارند، نام ببرید.

داستان خیر و شر از هفت پیکر نظامی که دکتر زهرا خانلری (کیا) آن را بازنویسی کرده است و قسمتی از آن در کتاب ادبیات فارسی سال اول آمده است.

۹۲- بیت زیر را با جابه جایی مختصری به نثر بازگردانی کنید.

اگر هوشمندی به معنی گرای که معنی بماند نه صورت به جای (سعدی)

اگر هوشمندی، به حقیقت و باطن هر کار توجه کن، زیرا صورت و ظاهر از بین می رود و باطن و معنی باقی می ماند.

۹۳- بیت زیر را با جابه جایی مختصری به نثر بازگردانی کنید.

من از رویدن خار سر دیوار دانستم که ناکس کس نمی گردد بدین بالانشینی ها (صائب)

بازگردانی: من از رویدن خار بر سر دیوار فهمیدم که انسان های پست با مقام های ظاهری ارزش و اعتبار انسانی به دست نمی آورند.

۹۴- بیت زیر را با جابه جایی مختصری به نثر بازگردانی کنید.

گرت همواره باید کامکاری ز مور آموز رسم بردباری (پروین اعتصامی)

اگر می خواهی همواره خوشبخت باشی راه و رسم صبر و شکیبایی را از مورچه یاد بگیر.

۹۵- بیت زیر را با جابه جایی مختصری به نثر بازگردانی کنید.

دوباره پلک دلم می پرد، نشانه ی چیست شنیده ام که می آید کسی به مهمانی (قیصر امین پور)

دوباره پلک دلم می پرد (انتظار آمدن مهمان را دارم) این نشانه ی چیست؟ نشانه ی این است که کسی به مهمانی می آید.

۹۶- شعر زیر را بازگردانی کنید.

تا چند زمین نهاد بودن سیلی خور خاک و باد بودن

تا کی می خواهی مانند خاک پست و ذلیل باشی و دستخوش سختی های روزگار و توسری خور باشی.

۹۷- شعر زیر را بازگردانی کنید.

چون باد دویدن از پی خاک مشغول شدن به خار و خاشاک

تا کی می خواهی به دنبال پدیده های بی ارزش باشی و خودت را به دل بستگی های پست و پوچ مشغول کنی.

۹۸- شعر زیر را بازگردانی کنید.

تا چند چو یخ فسرده بودن در آب چو موش مرده بودن

تا کی مانند یخ بی روح و ساکن خواهی بود و ترسو و خوار و ذلیل می باشی.

۹۹- شعر زیر را بازگردانی کنید.

گردن چه نهی به هر قفایی راضی چو شوی به هر جفایی

چرا راضی می شوی که همه به تو ستم کنند و تو را حقیر و ذلیل کنند.

۱۰۰- شعر زیر را بازگردانی کنید.

چون شیر به خود سپه شکن باش فرزند خصال خویشتن باش

مانند شیر به تنهایی سپاهی را نابود کن و از داشته‌ها و ارزش‌های خودت استفاده کن.

۱۰۱- شعر زیر را بازگردانی کنید.

افسرده مباش اگر نه سنگی رهوارتر آبی اگر نه لنگی

اگر مانند سنگ بی روح نیستی، افسردگی را کنار بگذار و اگر ناتوان نیستی، سریع تر حرکت کن.

۱۰۲- داستان «زاغ و کبک» را از کتاب ادبیات خود بازگردانی کنید.

زاغی در دشتی زیبا کبکی را دید که به زیبایی و خرامان حرکت می‌کند. خواست که راه رفتن او را بیاموزد به همین دلیل مدتی شروع به تقلید از نحوه حرکت کبک کرد. این تقلید به قدری کورکورانه بود که زاغ پایش را درست جای پای کبک می گذاشت. نهایت امر چنین شد که زاغ نه تنها راه رفتن کبک را یاد نگرفت، بلکه راه رفتن خود را هم فراموش کرد و

درس سیزدهم

۱۰۳- در جاهای خالی واژه‌های مناسبی بنویسید که معنای فعل‌ها را تغییر دهند. سپس درباره‌ی آن‌ها گفت‌وگو کنید.

سعید ... بُرد.

سعید ... بُرد.

سعید ... بُرد.

سعید ... بُرد.

سعید مسابقه را برد / سعید برادرش را به خانه برد / سعید از همه دل برد / سعید رنج بسیاری برد.

* بردن در جملات فوق به ترتیب به معنای پیروز شدن، رساندن، بودن و تحمل کردن به کار رفته است.

۱۰۴- درباره‌ی تفاوت معنایی فعل «گشت» در بیت زیر گفت‌وگو کنید.

چون از او گشتی همه چیز از تو گشت

چون از او گشتی همه چیز از تو گشت

معنای اول: وقتی به خداوند تعلق پیدا کردی همه چیز از آن تو خواهد بود.

معنای دوم: وقتی از روی گردان شوی همه چیز از تو روی گردان خواهد شد.

۱۰۵- مشخص کنید واژه‌های زیر، مشمول کدام یک از وضعیت‌های چهارگانه شده‌اند:

دستور، رکاب، تماشای، کتیف، رعنا، دیوار، سفینه، قوس، کرسی، سپر، زین، دستار، جامه

وضعیت الف) دستار

وضعیت ب) دستور، تماشای، کتیف، رعنا، سفینه، قوس، کرسی

وضعیت پ) دیوار، جامه

وضعیت ت) رکاب، سپر، زین

۱۰۶- صورت کامل سر واژه‌های زیر را بنویسید.

نزاچا، نهاجا، اتکا، هما.

نزاچا ← نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران

نهاجا ← نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران

اتکا ← اداره تدارکات کارکنان ارتش

هما ← هواپیمایی ملی ایران

۱۰۷- با استفاده از روش‌های ساختن واژه‌های جدید، از واژه‌های «پوش» و «نوش» و «کوش» واژه‌های جدیدی بسازید.

پوش ← پوشاک، پوشه، درپوش

نوش ← نوشابه، بهنوش، شادنوش

کوش ← کوشا، کوشنده، سخت‌کوش

۱۰۸- چهار کلمه مثال بزنید که در گذشته وجود داشته و امروز نیز با تغییر در حوزه معنایی وجود دارد.

موزه - دستور - سوگند - رعنا

۱۰۹- چهار واژه مثال بزنید که امروز وجود ندارد اما در گذشته وجود داشته است.

درزی ← خیاط

آزفنداک ← رنگین‌کمان

ملطفه ← نامه‌ی خلاصه و کوتاه

پرویزن ← غربال

۱۱۰- چهار واژه از غیر محسوسات مثال بزنید که در گذشته وجود نداشته و امروز به وجود آمده است.

توزم - بسامد - یارانه - روان‌شناسی

۱۱۱- کدام یک از واژه‌های زیر، به تشدید نیاز دارد؟ جای آن را معین کنید.

سکو، ملای روم، مالیات، معلم، خاصیت، ابهت، ممتاز، دکان، جاده، پروتق، تغییر، ضاله

سکو - ملای روم - معلم - ابهت - دکان - جاده - ضاله

۱۱۲- یکی از حکایت‌های «آورده‌اند که ...» از کتاب ادبیات فارسی خود را به دل‌خواه انتخاب و بازنویسی کنید.

(برعهده‌ی دانش‌آموزان)

درس چهاردهم

۱۱۳- هر یک از وابسته‌های پیشین اسم را در یک جمله به کار ببرید.

صفت اشاره: این میز، قهوه‌ای است.

صفت پرسشی: کدام کتاب را خریدی؟

صفت تعجبی: چه منظره زیبایی!

صفت مهمم: همه‌ی بچه‌ها آمدند.

صفت شمارشی اصلی: چهار صندلی خریدم.

صفت شمارشی ترتیبی: دومین پیراهن را بپوش.

صفت عالی: بلندترین طناب را بده.

شاخص: مهندس حسینی آمد.

۱۱۴- به هر یک از هسته‌های زیر، یک وابسته‌ی پسین بیفزایید و آن را گسترش دهید:
خود، دانا، استقبال، وابسته، افزودن

خود من / دانای کل / استقبال باشکوه / وابسته‌ی پسین / افزودن آب

۱۱۵- مفرد جمع‌های زیر را بنویسید.

احرار، قرون، آذله، فَرْق، ثُحَف، مصایب، نوابغ

احرار ← حُرّ / قرون ← قرن / ادله ← دلیل / فرق ← فرقه / تحف ← تحفه / مصایب ← مصیبت / نوابغ ← نابغه

۱۱۶- کلمات مفرد زیر را به روش جمع مکسر عربی، جمع ببندید.

مجنون، طالب، کبیر، وکیل، وصی

مجنون ← مجانین / طالب ← طلاب، طلبه / کبیر ← کبار / وکیل ← وکلا / وصی ← اوصیا

۱۱۷- دو کلمه‌ی «کدخدا» و «خواهر» را طوری به کار ببرید که یک‌بار «شاخص» قرار گیرند و بار دیگر هسته‌ی گروه اسمی باشند.

کدخدا
 ↙ ↘
 کدخدا حسن برادر دوستم است. ← شاخص
 او کدخدای ده است. ← هسته

خواهر
 ↙ ↘
 خواهر حسینی آمد. ← شاخص
 خواهر من یک پرستار است. ← هسته

۱۱۸- مشخص کنید کدام یک از واژه‌های زیر «دو تلفظی» هستند.

رنگرز، باغبان، زورمند، مستمند، تندگو، استوار، خانوار، دودمان، یادگار، هوشمند

باغبان - مستمند - استوار - دودمان - یادگار

۱۱۹- برای هر کدام از نقش‌های تبعی یک مثال ذکر کنید.

معطوف: تعاون و ایثار دو عامل موفقیتند.

بدل: کشور ما، ایران، زیباست.

تکرار: حسن را دیدم، حسن را.

درس پانزدهم

۱۲۰- با مراجعه به یکی از درس‌های کتاب ادبیات فارسی خود، بنویسید که نویسنده‌ی آن از عناصر و عوامل زیبایی آفرین چگونه بهره گرفته است.

(بر عهده‌ی دانش‌آموزان)

۱۲۱- درباره‌ی یکی از موضوعات زیر، قطعه‌ای ادبی بنویسید.

معلم خوب من - مادر - خدا - آسمان - محبت

(بر عهده‌ی دانش‌آموزان)

۱۲۲- از میان واژگان داخل کمانک (پرانتز) واژه‌هایی را که مناسب نوشته‌ی ادبی و هنری زیر نیستند، مشخص کنید.

قطار (ناله کنان - زوزه کشان - جیغ زنان) روی خط به راه خود ادامه داد. یکی از تپه‌های جنگل سوخته را (دور زد - رد کرد - پشت سر گذاشت) و از نظر (محو - ناپدید - پنهان) شد. نیک روی بسته‌ای که متصدی واگن بار قطار به بیرون پرتاب کرده بود، نشست. به دامنه‌ی تپه‌های سوخته (نگاه کرد - زل زد - چشم دوخت)، بعد خط آهن را گرفت و آمد تا رسید به پلی که روی رودخانه بود. رودخانه سر جایش بود. آن پایین (می‌خروشید - می‌غزید - حرکت می‌کرد) و خودش را به پایه‌های چوبی پل (می‌مالید - می‌زد - می‌کشید) نیک از بالای پل به آب روشن و قهوه‌ای رنگ که از ریگ‌های کف رودخانه رنگین می‌نمود، نگاه می‌کرد. ماهی‌های قزل‌آلا را دید که (توی - داخل - درون - در) آب گوش‌هایشان را تکان می‌دهند و در مقابل جریان (تند - خشن - سریع) آب ایستادگی می‌کنند.

(بزرگ رودی دو دل، ارنست همینگوی)

جیغ‌زنان - ردکرد - پنهان - زل زد - حرکت می‌کرد - می‌کشید - داخل - سریع